

A czeštowoi kegykép másolata a bp.-i egykor pálos Kisboldogasszony, ma Egyetemi templom főoltárán

Gábor, Szeged, 2004; Tüskés Anna, *Adatok a czeštowoi kegykép kultuszához a 17–18. századi Magyarországon. Cult of the Devotional Picture of Our Lady of Czeštowoi in 17th–18th-Century Hungary*, in *Barokk, magyar különszám/Hungarian Special Number*, 2010.

Tüskés Anna

a Czobor család könyvei

A Czobor család könyves ügyeiről kevés dokumentum áll rendelkezésünkre. A művelődéstörténetben leginkább →Czobor Mihály *Chariclia* c. munkája ismert, amely →Zrínyi Miklós könyvtárában Loós Ádám 1646-os másolatában maradt fenn, ezért sokáig neki tulajdonították. A *Chariclia*-fordítás modern kiadója, ☞Kőszeghy Péter felhívja a figyelmet arra, hogy nincs kellően értékelve a Czobor családnak a mo.-i művelődés történetében betöltött szerepe. A már ismert könyv- és olvasmánytörténeti forrásokot is elemezte annak érdekében, hogy megrajzolja a fordító kulturális horizontját. A család másik tagja, a versíróként számon tartott Czobor Ádám (†1691; →*Csáky-énekeskönyv*), a grófi rangot nyert Czobor Bálint fia, jeles katona. Nem kérdéses, hogy szerzővé olyan környezetben váltak, ahol a könyves műveltségnek hagyománya, súlya van. Bibliofil szándékukat jelzi fennmaradt nyomtatott címerük, amelyet *ex libris*nek használhattak (OSZK, Régi Nyomatványok Tára, exl. 94).

A család genealógiája is mutatja, hogy a Czoborok jelen voltak minden fontosabb magyar főúri udvarban. Ezt igazolják a házastársak családi kapcsolatai is. Czobor Imre (†1581) három házasságából (Bakits Angelina, Frangepán Katalin, Nádasdy Orsolya) számos gyermeke érte meg a felnőttkort, Pál fia (†1591) bárói rangot szerzett. Másik fia, Imre (†1640) tárnokmester (feleségei: Révay Éva, Bánffy Zsófia); leánya Thurzó (III.) Szaniszló (1576–1625), a későbbi nádor felesége lett; Bálint fia pedig grófi rangra emelkedett.

A Thurzókkal egyébként is rokonok voltak, hiszen Czobor Imre (†1581) lánya, Erzsébet lett a másik Thurzó nádor, →Thurzó György felesége, fia pedig a *Chariclia*-fordító Czobor Mihály, aki szintén egy Thurzó lányt vezetett oltárhoz, Zsuzsát (1587–1610). Két gyermekük közül János (†1628) Barkóczy lányt vett el, Imre (†1677) pedig az Apponyi családból nősült. Ez utóbbi Imre és Apponyi Éva leányai Csáky fiúkhoz mentek férjhez: Erzsébet Csáky Ferenchez (1630–1670), Mária Regina pedig Csáky Pálhoz (†1655). →Csáky István (1635–1699) szepesvári könyvtárába így kerülhetett Czobor Mihály *Kalauz*-példánya („Calaus Coboris”).

Czobor Mihály sassini (Sasvár) könyveit halála után írták össze és osztották szét fiai, János és Imre közt. Az összeírás alapján követhető a könyvek további sorsa, vagyis hogy melyik fiú mit kapott az

Vlsz. ex librisként használt Czobor-címer. OSZK

atyai örökségből. A könyvek nyelvi összetétele alapján arra lehet következtetni, hogy talán éppen Mihály tudhatott olaszul is, sajnos az összeírás csak „Italici libri”-ként emlegeti ezeket. Latin és görög szövegkiadások mellett néhány német és magyar könyv volt.

A kat. teológiai, ill. napi vallásgyakorlati könyvek utalnak a sassini →pálosokat támogató Czoborokra. Az *Officium Beatae Mariae* bizonyára már a tridenti zsinat utáni változatban került hozzájuk. Ugyancsak inkább egy plébánosnak kellett hetett Thomas Saily *Thesaurus Litaniarum ac Orationum*, amelynek számos kiadása terjedt el a korban. A másik *Thesaurus*, a jezsuita Jodocus Cocciusé, már a teológiai viták történetét taglalja, felfegyverezve a kat. vitapartneret az auktoritások (egyházatyák, zsinati határozatok) szövegeiből. Ugyancsak számos ki-

adása ismert a munkának. Régebbi kiadás (mert jellemzően a 16. sz. első felében jelent meg sokszor) Daniel Agricola *Passio Christij*e. Ezek a könyvek feltehetően a család 16. sz.-i generációjától, talán éppen Czobor Imrétől származnak, miként Conrad Gesner *Bibliothecája*, a nyomtatott könyv első századának világában eligazító, alapvető tájékozódást nyújtó kézikönyv.

A 17. sz. első felében →Pázmány Péter és a csepregi luth. gimnázium tanárai között zajló viták nyomtatványai önálló csoportot alkotnak a kis gyűjteményben. Ehhez csatlakozik Georg Amende vitairata, a *Funiculus Triplex* az ágostai hitvallás osztrák területen való elterjedése kapcsán. A Thurzó rokonság miatt kaphatták →Thurzó Imre wittenbergi beszédeit, és talán a jogi disputációs füzetek gyűjteményét is. A historikus anyag elég

sovány. →Révay Péternek a koronáról szóló értekezése mellett valamelyik, a törökkel kötött béke aktái, egy Velence-történeti szöveggyűjtemény, talán éppen a Pietro Bembo által szerkesztett. A japán történelemről nyilván a szórakozás kedvéért olvastak Sassinban, ez lehet Luis Fröes és John Hay munkája is, hiszen mindkettőt sokszor kiadták a 16. és 17. sz. fordulóján. A földrajzi érdeklődés további példája Dominicus Marius Niger kézikönyvének beszerzése. Simon Maioli *Dies Caniculares* c. négykötetes természetföldrajzi munkáját a testvérek közt megosztották két-két kötetre. Emellett Leonhard Fuchsnak a 16. sz. közepe óta szinte évente kiadott természetrajzi alapműve, a *Historia Stirpium* ugyancsak elérhető volt a sassini házban.

Az ókori szerzők (Epiktétosz, Aiszoposz, Plutarkhosz) mellett a könyvtár részét képezte két humanista retorika is: Georgius Trapezuntiusé és Lucas Lossiusé. Ezeket a műveket lehetne iskolai könyveknek is tekinteni, bár Epiktétosz nem volt iskolai szerző. Munkája sokkal inkább a két *Horologium Principum*-kötethez kapcsolódik, amely németül és latinul is ott volt Sassinban. Bár nem írják, de feltehető, hogy Antonio Guevara művéről van szó. A Czoboroknak volt egy →Janus Pannonius-kiadásuk is, de közelebbit erről nem tudunk.

Az orvosi könyvek közül megemlíten-dő a vallon Gualther Bruele-nek az össze-írásig 22 kiadásban ismert *Praxis Medicinae* c. alapkönyve és egy szöveggyűjtemény Gasto de Claveus, Cornelius Sutorius és Bernardus G. Penotus munkáiból, amelyben Thomas Erastus véleményét vitatják egyes orvosi kérdésekben. Ez utóbbi kötet már átvezet ahhoz a témához, amelyet a kis gyűjteményben – arányait tekintve – meglepően sok darab képvisel, nevezetesen az →alkímia területére, lásd a *De triplici auri et argenti praeparatione* traktátust. Ezek a korban jellemzően szöveggyűjtemények voltak ókori és középkori szerzők munkáiból. Janus Lacinius szövegválogatása Arnoldus de Villa Nova, Raimundus Lullus, Michael Scotus és Muhammad Ibn-

Zakarīyā műveiből, Giovanni Baccesco antológiája a 8. sz.-i arab Geberus (Jābir ibn Hayyān) és Raimundus Lullus munkáiból, és egy harmadik a 16. sz. végétől.

Nem állapítható meg bizonyosan, hogy a könyvek iránti érdeklődés melyik Czobort jellemezte leginkább. A kiadási dátumok alapján feltételezhető, hogy Czobor Imre már elkezdte a könyvek beszerzését, és Mihály fia ugyancsak fogékony volt irántuk, legalábbis az érdeklődés szintjén.

Irod.: *Magyarországi magánkönyvtárak*, I, 1533–1657, kiad. VARGA András, Bp.–Szeged, 1986, 104–105 (Adattár, 13/1) (Czobor Mihály könyveinek jegyzéke); ZSÁK J. Adolf, *Czobor Mihály, a Charicilia első magyar fordítója*, ItK, 1902; ÖTVÖS Péter, *A Csáky-énekeskönyv*, ItK, 1980; RMKT 10, 1996; KÖSZEGHY Péter, *Czobor Mihály*, in MAMÚL, II, 2004.

Monok István

CS

csillagászati nyelvészet

Idegen terminológia szerint *asztrolingvisztika* lenne, ha létezne ez a fogalom. Csakhogy ilyen a tudományban nincs, mivel a Szaturnusz gyűrűje nem tanult meg beszélni (remélhetőleg), és a rendhagyó igeragozást sem vitte el egy kiadós napkitörés (pedig bizonyonnyal volna rá igény). A ~ kifejezés ironikusan arra az esetre utal, amikor a nyelvész egy szó kikövetkeztetett, „csillagos” (írásban csillaggal jelölt) alakját próbálja meg rekonstruálni, ill. az ily módon előállított szóalakra nyelvtörténeti, őstörténeti elméletet épít. A ~ lényege nyelvtörténészkedés (nyelvi őstörténészkedés) nyelvemlékek nélkül – vagy éppen azok ellenére.

A ~ elsősorban szóalakok előállítására szakosodott. Legfontosabb példája a *magyar* népnév eredeztetése, amelynek a legrégebbi nyelvemléktelen időket bevilágító csillaga a **mansi + eri* 'mansi ember' jelentésű összetétel. Reguly Antal ezen ötletét Németh Gyula elevenítette fel. Berta Árpád a **bancser*; **bandzser*